

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 644

II. ULUSLAR ARASI DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

TEBLİĞLER-MÜZAKERELER
05-07 KASIM 2004 / ANKARA

Ankara - 2005

Radyolarda Dinî Yayıncılığın Problemleri (Dinî Radyo Yayıncılığı)

Dr. Senai Demirci
Yapımcı ve Sunucu

1. İletişim aracı olarak radyonun özelliği

a. Televizyona göre daha az meşgul edici/daha çok nüfuz edici olması bakımından radyoya, dinleyici işinden olmadan kulak verebilir. Özellikle ev hanımlarının irşadında radyo bu açıdan önemlidir. Televizyona gözüyle odaklanmak yerine, radyoya kulağıyla odaklanıyor.

b. Basılı yayınlara göre daha teklifsiz ve kolay erişilebilir. Kitaptan bilgilenmek için kitap bulma, satın alma, okuma gibi fiziksel, ekonomik ve zihinsel engeller var. Ancak radyo doğrudan bilgi veriyor/günlük/haftalık bir düzenle "okuma"yı alışkanlık hâline getiriyor.

c. Televizyona göre daha çok yerelleştirilebilir, esnekleştirilebilir. Televizyon daha çok ulusal ve bölgesel ekseninde kaldığından seyircinin özel ve yerel önceliklerinin göz önünde tutulmasına engel oluyor. Ancak radyo yerelliği ve esnekliği ölçüsünde kolay kaydedilebilir bir "okul" olarak işlev görebilir.

d. Radyoya dinleyici tarafından daha çok katkıda bulunulabilir, talepler iletilir. Yerellik ve esneklik ekseninde dinleyiciler beklentilerini daha doğrudan iletebilir, sorularının karşılığını alabilir.

e. Yolda da dinlenilebilirliğinden dolayı özellikle metropollerde trafikte gidenler için önemli bir bilgilenme kaynağıdır.

2. İçerik olarak radyonun irşad özelliği

a. "Dinî irşad" kaygısıyla kurulan radyoların bir çoğu yayınlara müzikte ciddi kı-

II. Uluslar Arası Dinî Yayınlar Kongresi

---

sıtlamalar yaparak, kadın sesi vermeyerek yola çıktı. Bu yayını yapanların hayatlarında kadın sesi de diğer tür müzikler de zaten var. Kısıtlama bir tür yapay ortam oluşturmakla birlikte, düzeyli devam ettirildiğinde bunda mahzur görmüyorum. Ancak hayatın içinde kalan bir radyonun müzikler ve sesler konusunda "mahallenin sesini" yansıtabilir olmasıyla irşadına zarar getirmeyeceğini düşünüyorum.

b. Radyonun tebliğ dilini konuştuğu kadar telkin dilini de konuşması gerekir. Tebliğ; bilgiyi doğrudan aktarmaktır yani bilgiler doğrudan verilir. Oysa, konuşmacının konuşmasının içeriğinden bağımsız olarak şivesinin, diksiyonunun, ses tonunun özellikleri bir "dolaylı" telkin aracıdır. Dinî tebliğ amaçlı radyo yayınlarının önemli bir kısmında bölgesel şivesini terk etmemiş hatiplerin konuşmaları, dinleyicinin nazarında (tebliğ diliyle) dinin "köylü" bir şey olduğu kanaatini uyandırıyor. Bu hususta, yapım ve sunumun birbirinden ayrılması gerekir. Bilgi sahibi bir hocanın yapıma katkıda bulunup, sunumu düzgün konuşanlara işi bırakması bir çözümdür.

c. Konuşmacıların hayatın gerçeğini görür özellikte konuşmaları gerekir. Kesin ve yargılayıcı hükümler radyoya kulak vermesi muhtemel yeni kuşakları danıltır, uzaklaştırır; dini algılamalarını zorlaştırır.

d. Kuşak programları: Ezan vakitleri günün önemli anları, hayatın ciddi kırılma noktalarıdır. Namaz kılan, kılmak isteyen, kılamayan kimseleri birlikte muhatap alarak, sabahın, öğlenin, ikindinin, akşamın, gecenin önem ve kritikliği estetik bir dille anlatılır. Bu bağlamda, mübarek gün ve geceler, Ramazan ve hac mevsimi gibi dönemler kaliteli, kısa, estetik, vurgulu konuşmalara konu edilebilir.

e. Hangi radyo olursa olsun, herkesi ve her kesimi dikkate almalıdır. Bir grubu temize çıkarır, diğerini dışlar bir dil kullanmamalıdır. Dinleyicinin siyah-beyaz zıtlığında değil de gri bir karışımı temsil ettiğini düşünerek özel bir irşad dili geliştirilmelidir.

Oturum Başkanı – Ayfer Balaban Hanımefendi'ye teşekkür ediyoruz.

Efendim, aynı konuda, yani Radyolarda Dinî Yayıncılığın Problemleri konusunda, İbrahim Paşalı Bey konuşmaya devam edecekler. Buyurun.

Radyolarda Dinî Yayıncılığın Problemleri

(Sorun, Yayında Hurafelerin Olması Değil,
O Hurafelerin Bir Hakikate Dayanmıyor Olmasıdır)

İbrahim Paşalı

Show Radyo Genel Koordinatörü

Radyolarda dinî yayıncılığın sorunlarını konuşmak, teknik ve ekonomik sorunlardan daha çok “dinî söylemler”i konuşmak demektir. “Dinî-İslâmî radyo” olarak adlandırılan radyoların verici ağının, sadece hit müzik yayınlayan “CHR” (contemporary hit radio) olarak adlandırılan radyo kanallarından az olmadığı, hatta katbekat fazla olduğu dikkate şayandır.

Reklâm pastasından büyük pay alan radyoların sahip olamadığı, bu yaygın verici ağının nasıl meydana getirildiği sorusuna verilecek cevap tektir: “Anadolu insanı”. “Dinî radyo”ların vericilerinin çoğu, “Anadolu insanı” tarafından satın alınmış ve radyoların hizmetine verilmiştir. Geçen 10 yıl içerisinde, “Anadolu insanı”nın bu teveccühünün azaldığı reyting ölçümlerinden de çok net olarak görülebilir. TRT’li yıllardan sonra kendi radyosuna sahip olmak heyecanının geçmesi bir neden olsa da azalan teveccühün/reytingin nedeni, bu “dinî radyoların” ekonomik ve siyasî nedenlerden ötürü değişmek zorunda olmasıdır.

Bu süreçte yaşanmış bir hikâye, vâki değişimi ve “Anadolu insanı”ndaki hayalkınlığın boyutlarını gösterebilir:

“Hacı amca” diye tarif edebileceğimiz yaşlı bir adam, “gönül bağıyla bağlı” olduğu radyosunu ziyaret eder... (“Dinî radyolar”da son yıllara kadar dinleyici ziyaretleri çok ama çok yaygın olduğu için, bu ziyarette anormal/istisnâî bir durum yoktur.) Bu “hacı amca”, radyo vericisi olan hacı amcalardan sadece birisidir... Radyo vericisini kendi cebinden para ödeyerek satın alan ve şehrinde “radyosunun” sesini yıllardır duyuran bu

“hacı amca”nın, o gün çok dertli olduğu görülür. Yayın yönetmeninin odasında, genel müdür ve yayın yönetmenine içini döker: “Hacı amca”nın eşi, bir verici satın alarak destek oldukları “radyolarının” değişmesinden; kadın sesinden şarkı yayınlamaya başlamasından, İslâmî ezgilerin yok denecek kadar azalmasından, diğer radyolarda duyulan şarkıların “kendi radyoları”nda da duyulmaya başlanmasından şikayetçidir ve bu “vebal”e ortak olmaması için vericiyi kapatmaları gerektiğini kendilerine söylemiştir vs.

Değişim bunlarla da sınırlı değildir: Yayın yönetmeni artık sakalsız ve bıyiksızdır; genel müdür ise sürekli takım elbise giyen, kravat takan, kirli sakallı biri oluvermiştir.

Geçen 10 yılı aşkın süre içerisinde, “dinî radyolar”da değişen ve değişmeyen nedir? Denilebilir ki, özel radyoculuğun ilk yıllarında “dinî radyolar”da, her şeye sıfırdan başlanılmış; mikrofon karşısına çıkan genç-yaşlı herkes, kendi meşrebince, kendi mezhebince, İslâm’ı kitlelere anlatmaya çalışmıştır. Cemaat radyoları, kendi hoca efendilerinin vazalarını yayınlayarak cemaatlerini çoğaltmaya çalışırken, medyanın “radikal” olarak tanımladığı Müslümanlar ise “atalar dini”ni sorgulamaya çalışmışlardır. Radyolardan en çok duyulan söz, “Din, nasihattir.” hadis-i şerifi olsa gerektir. “Din, nasihattir.” denilerek kalabalıklara bol bol nasihat edilmiştir. Hadis metnindeki “nasihat” kelimesinin “samimiyet” demek olduğu, “nasihat” kelimesinin Arapça’sının ise “vaaz” olduğu fark edilememiş; din’in “samimiyet” olduğunun altı çizilememiştir “Mesaj” kaygısı ön plândadır.

Bu konuşmaların çoğunun artık yapılamadığı, son yıllarda birçok “dinî radyo” bu tür konuşmalar yüzünden ağır kapatma cezaları almış; sorumlu müdürleri yargılanarak “söylem” değişmek zorunda kalmıştır. Sadece “söylemlerini” değil, yayın akışları ve müzik politikaları da değişmiştir: Vaaz programları çok ciddi oranlarda azalmış, bu programların boşluğu türküler, ilâhîler ve sanat müziğiyle doldurulmaya çalışılmış, “suya sabuna dokunmayan” güzel sesli genç programcılar yayına çıkma fırsatı bulmuşlardır. Sadece hit müzik yayınlayan radyolarla, sözün merkezde olduğu “dinî radyolar” arasındaki fark, geçen birkaç yıl içerisinde iyice kapanmıştır. Bu yeni bir süreçtir.

“Dinî radyolar”daki söylemler birkaç başlık altında toplanabilir:

a) “Düşünen insanlar için...” yapılan konuşmalar: Bu tarz programlarda Kur’an ayetleri, bilimsel gelişmeler ışığında incelenip, bilimin de dini tasdik ettiği gösterilmeye çalışılır. “Kuantum” ve “meal” kelimeleri, sıklıkla duyulur. Özellikle gençler üzerinde çok etkilidir.

b) Fıkıh programları: Stüdyodaki hoca efendi, telefon bağlantılarıyla, halkın sorularına cevap verir. –“Hocam, bu caiz midir?” –“Değildir!” diyalogları radyodan sıklıkla duyulur. Özellikle ev hanımlarının telefonla arayıp soru sorduğuna şahit olunur.

c) Yorum programları: Denilebilir ki, her “dinî radyo”nun bir ya da birkaç popüler is-

mi vardır. Üstad-mütefekkir muamelesi gören bu kimseler, daldan dala atlayarak, güncel gelişmeleri yorumlarlar. Konu ne olursa olsun, konuşmalar hep aynı noktalarda düğümlenir: “İslâm kolaylık dinidir”, “İslâm sevgi demektir”, “İslâm vrenseldir”, “İslâm gelirse, dertler biter!” vs. Her konudan anlayan bu yorumcular, İslâm’ın hoşgörülü ve aydınlık yüzünü temsil etmeye çalışırlar.

d) Haber-aktüalite programları: Muhalif bir tutum ile haber programı formatı zorlanarak, sürekli yanlış görülenler gündeme getirilir.

İnsan hep müzik dinlemek istemez... Müziğin değil, sözün merkezde olduğu radyolar, toplumu “yanlış düşünmek”ten korumak için çok önemli roller üstlenebilirler. Radyo ve televizyonların neredeyse tamamının eğlenceye ev sahipliği yaptığı hatırlanırsa; Türkiye’de çok geniş bir verici ağına sahip “dinî radyolar”, kültür dünyamızın zenginleşmesinde, fikir dünyamızın çeşitlenmesinde ciddi katkı sağlayabilirler.

Fikir kelimesinin anlamı, tertip etmek demektir. Türkiye’nin kendini yeni ve güçlü fikirlere ihtiyacı vardır. İster radyolardaki dinî yayıncılığın, ister Türkiye’nin problemlerini konuşalım; hurafeleri temizler, ortadan kaldırırsak her şey yoluna girer zannediliyor. Dinî yayıncılık, bir başka deyişle dinî söylemler, başta ilâhiyat uzmanları olmak üzere, entelektüeller ve kendini seçkin sananlar tarafından eleştiriliyor, hatta zaman zaman aşağılanıyor. Açık sözlülüğümü bağışlayın: Bu bir “kazı kazan!” oyunu değil! Kısaca örneklerini vermeye çalıştığımız, müşteki olduğumuz bu yaygın hurafeleri temizlersek, ortadan kaldırırsak, hakikat ortaya çıkmayacak; İslâm’ın aydınlık yüzü, hurafeler temizlenerek değil hakikatler ortaya konularak çıkarılabilir. Kalabalıkların hissiyatı, efkârı (çok düşünceli) insanların ise hassasiyetleri vardır. Toplumda taraftar bulan her şey, kendi hurafesini yaratır; efsanelerle, hikâyelerle büyür. Günümüz Türkçe’siyle söylersek, markalaşır. “İslâm gelecek, dertler bitecek!” diyenlerle, “Demokrasi gelecek, dertler bitecek” diyenler farklı insanlar değil. Aralarında mahiyet değil derece farklılığı var. Aynı şeyi söylüyorlar, birbirlerine entelektüel bir üstünlükleri yok: İdealize ettikleri, hiç görmedikleri bir şeyin gelip bütün dertleri sona erdireceğini sanıyorlar, bunu istiyorlar.

Türkiye’deki modernleşme hareketleri sırasında, hakikat-hurafe=şehir-taşra=merkez-çevre dengesi bozulduğu için taşlar yerine oturmuyor. Bu “dinî radyolar” da öyle değil mi? Türkiye’de aslı astarı olmayan şeyler (hurafeler), aslı astarı olmayan şeylerle (hurafeler) çarpışıyor. Fikirlerin olmadığı yerde hurafeler çarpışır. Hakikatleri temsil eden, gerçek anlamıyla şehirli, bulunduğu yerde merkez olan, merkezî ağırlığı olan insanların yokluğunu çekiyoruz her yerde; radyolarda da gazetelerde de üniversitelerde de... Vakit darlığından ötürü, tek bir örnek vermekle yetineceğim: Türkiye’de trafikte araçların çarpışmasına çok kere “kaza oldu” denir. Niçin? Önce size slogan veya temenni gibi gelebilecek bir şey söyleyeyim: Türkiye, Müslüman’dır; Türkiye’de başat kültür

İslâm'dır. Söylediğimin gerçek olup olmadığına, hayal görüp görmediğime, en iyi Türkçe şahitlik yapmaktadır. Biz, dindar olalım olmayalım, gayri iradî her şeye iman gereği "kaza" deriz.

Vakit varsa bir örnek daha verebilirim: Hepimiz, cami kürsülerinde Kur'an'da olmayan tasvirlerle cennet ve cehennem hikâyeleri anlatan hocaları biliriz... (Bunlar, radyolarda da var.) "Hikâye anlatıyorsun!" sözü bu durumlar için söylenir olsa gerek; söylediklerinin aslı astarı yok mânâsında... "Cezalar ile korkutarak anlatmak yerine, sevgiyle anlatılsa daha iyi olmaz mı?

Oturum Başkanı – İbrahim Paşalı Bey'e katkıları için teşekkür ediyoruz.

Sayın müzakereci Dr. Faruk Ermemiş Bey'i davet ediyorum.

Buyurun efendim